

2. ПРОДУКТИВНІ СИЛИ

УДК 336.7(477)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

М.О. Кужелєв¹, І.П. Головенко²

Досліджено проблеми функціонування грошових систем у різних моделях економічного розвитку. Здійснено аналіз альтернативних напрямів формування грошових систем та їх спроможності забезпечити досягнення певних економічних та соціальних пріоритетів. Розглянуто ефективність грошових систем у контексті їх спроможності забезпечення стабільності національних валют та їх використання в різних моделях економічного розвитку. Проаналізовано, яким чином центральні банки забезпечують їх стабільність у різних типах економічних систем, а також використовують монетарні чинники для досягнення економічного зростання та соціальних пріоритетів в умовах постійної трансформації суспільства.

Ключові слова: грошові системи, моделі економічного розвитку, стабільність, ефективність, гроші.

Постановка проблеми. Національна грошова система пройшла певний період розвитку і відповідно змінювались її можливості щодо досягнення завдань економічної політики. Але в сучасній економіці досягнутий потенціал національної грошової системи перестає відповідати цілям, які можуть бути виконані для переходу до нового типу економічного розвитку, спроможного забезпечити конкурентоспроможність у глобалізованому світі. Тому дуже важливою стає проблема переходу від експортно-орієнтованої моделі економіки, яка вже не відповідає вимогам сучасності, до ефективнішої, що вимагає формування адекватної моделі грошової системи. Особливо значущим є використання досвіду розвинених європейських країн, які сформували моделі грошових систем, спроможних підвищити ефективність національних економік.

Аналіз останніх публікацій. Різноманітні аспекти функціонування грошових систем досліджено в роботах таких провідних вчених, як Г. Башнянин, В. Гець, А. Грищенко, І. Лукінова, Ю. Пахомова, М. Савлук, Ф. Філіпенко та ін. Проте проблема розвитку грошової системи в умовах світової фінансової кризи набула особливої актуальності і тому потребує подальшого розгляду.

Мета роботи полягає у визначенні концептуальних засад розвитку грошових систем у розвинених і транзитивних економіках.

Виклад основного матеріалу. Розвиток та функціонування грошових систем перехідного типу пов'язаний з вирішенням проблем певного етапу ринкових перетворень. З часом існуюча модель грошової системи перестає відповідати потребам економічного та соціального розвитку держави. Тому еволюцію грошових систем треба розглядати в розрізі моделей економічного розвитку,

що надає можливість виявити їх характерні ознаки та оцінити особливості їх функціонування. Взаємозалежність грошових систем та моделей економічного розвитку зумовлена роллю та функціями монетарної сфери в економіці будь-якої країни. Окрім цього, реалізація державного впливу значною мірою відбувається через грошову систему. Проведення політики державного активізму або ліберальних концепцій у моделях економічного розвитку вимагає адекватних грошових систем для досягнення цільових орієнтирів.

Одна з ознак грошових систем – центральні банки – виконують державні економічні програми, які безпосередньо не пов'язані зі стабілізацією грошового обігу. Зміст таких програм постійно змінюється, що робить режим діяльності нестійким, що, своєю чергою, впливає на тип грошового обігу. А. Лейнхувуд таку ситуацію характеризував як "випадково блукаючий грошовий стандарт", що і є однією з причин нестабільності грошових систем [1].

Після відміни золотого стандарту його частково намагались замінити процентними ставками, грошовою масою та її окремими агрегатами, валютними курсами та таргетами інфляції [2]. Щодо теоретичної сутності ефективності грошової системи, то найважливішими є її функціональні можливості забезпечення певних завдань економічної політики. Такий підхід до ефективності грошових систем характерний для перехідних економік, а також для ринкових економік, які вирішують певні проблеми через використання монетарних чинників. Грошові системи розглядають як інструмент досягнення певної мети та забезпечення економічного зростання. Вони повинні забезпечити досягнення мети розвитку економіки і тому мають певні пріоритети [3]. Концептуальні засади розвитку грошових систем у сучасній економіці (рис.) доцільно розглядати через призму стратегічних цілей, які реалізуються за допомогою монетарних чинників.

В умовах трансформації економіки грошову систему намагаються використати як інструмент реалізації фінансової політики, а проблеми стабільності грошової одиниці стають на другий план. Але після вирішення основних економічних проблем і реформування економіки на перший план має вийти саме забезпечення цінової стабільності [4]. До основних моделей економічного розвитку, які найбільш ефективні у перехідних економіках, належать: експортна, інвестиційно-інноваційна та імпортозаміщувальна.

Експортна модель економічного розвитку передбачає вихід із тривалої економічної кризи і перехід до сталого економічного зростання, пов'язаний певними чинниками, як зовнішніми так і внутрішніми. Сприятлива економічна кон'юнктура на закордонних ринках для потужних галузей української економіки та наявність відносно дешевих енергоресурсів забезпечили можливість для експорту. Проте використання експортної моделі поступово вичерпує свій потенціал з подальшого розвитку економіки.

Інвестиційно-інноваційна модель економічного розвитку – найперспективніша для України. В умовах глобалізації та інтеграції України в світову економіку необхідне впровадження інновацій у найбільш конкурентних галузях економіки, забезпечуючи потрібні розміри інвестицій.

Імпортозаміщувальна (протекціоністська) модель може виникнути для посилення національних пріоритетів економічного розвитку. У разі потужної по-

¹ проф. М.О. Кужелєв, д-р екон. наук – Університет ДФС України;

² здобувач І.П. Головенко – Університет ДФС України

літичної волі та формування національно орієнтованого підприємництва можуть виникнути об'єктивні передумови для реалізації економічних інтересів через посилення протекціоністських заходів. Розвиток імпортозаміщувальних виробництв та використання можливостей постійного збільшення сукупного попиту спроможні забезпечити масштабне економічне зростання.

Рис. Концептуальні засади розвитку грошових систем в сучасній економіці
(склали автори на основі джерел [4])

Ліберальні моделі економічного розвитку нещодавно були пріоритетними у пострадянських країнах, Східній та Центральній Європі. Переважно використовували різні модифікації неоліберальних та монетаристської теорії, які МВФ вважає найефективнішими для економік перехідного типу.

Моделі державного активізму успішно використовують у Китаї та країнах Південно-Східної Азії, Латинської Америки і Швеції. Китайська модель економічного розвитку в сучасному світі є однією з найуспішніших та вивела Китай до країн з найпотужнішими економіками [5]. Застосування цієї моделі у багатьох випадках не супроводжується негативними явищами, характерними для державного втручання в економіку. Західні економісти констатують, що зрощування політики і бізнесу в азійських економіках не супроводжується зростанням невиробничих витрат, що характерно для стандартних моделей державного активізму [6]. А для функціонування "шведської моделі" важливим є існування консенсусу в суспільстві – розуміння і підтримка широкими верствами населення заходів державного активізму є однією із визначальних умов успішної реалізації "шведської моделі".

Отже, грошова система може ефективно функціонувати у разі вибору адекватної моделі до потреб певного етапу трансформації. Тяжкий і довготривалий процес реформації економіки потребує безперервної адаптації функціональних можливостей грошової системи до особливостей кожного етапу трансформаційних процесів.

Грошові системи в сучасних ринкових економіках збільшують свій потенціал за рахунок внутрішніх джерел капіталізації. Обмежений внутрішній ринок зумовлює "замкнене" коло проблем сучасної української економіки, коли зростання експорту зменшує внутрішній сукупний попит і сповільнює економічне зростання. Грошові системи нагромаджують у своїх функціональних можливостях досягнений рівень розвитку економічної та монетарної сфери, а також можуть забезпечити ефективне функціонування державної економічної політики.

Перманентна криза нинішніх грошових систем зумовлена постійним пошуком номінального якоря, який встановлює щоразу нові вимоги до монетарної сфери. Невелика ефективність функціонування грошових систем примушувала монетарну владу та науковців шукати альтернативні підходи, спроможні знаходити точки стабільності або номінальні якорі, навколо яких могла б будуватись уся архітектура грошових систем [4].

Однією із великих перешкод для підвищення ефективності грошової системи в економіках перехідного типу є сегментація фінансових ринків. Невисокий рівень розвитку фінансових ринків та їх відокремленість призводять до того, що динаміка процентних ставок може розвиватися повільно. Тому типовим явищем є низька ефективність кредитної політики держави через регулювання процентних ставок порівняно з розвиненими ринковими економіками.

Стабільність національної грошової одиниці, як головне завдання монетарної політики є, мабуть, єдиною точкою у системі наукових досліджень, стосовно якої відсутні концептуальні розходження. Стабільність цін є однією з основних макроекономічних цілей, яка полягає у тому, що рівень інфляції є настільки мізерним, що не впливає на прийняття економічних рішень.

Значною мірою стабільність цін пов'язана з рівністю реальних і номінальних цінкових значень. Номінальні значення вартості грошей включають їх поточну оцінку і, як наслідок, інфляцію. Реальні цінкові значення враховують інфляційний вплив і дають змогу "очищати" номінальні значення від впливу зростання цін.

Висновки. На процес вибору однієї з моделей грошової системи впливає велике коло чинників, які не обмежуються економічною доцільністю. Національні традиції, менталітет та громадська думка суспільства не мають бути основними чинниками, які визначають можливість та потребу застосування конкретної моделі грошової системи. Для ефективного функціонування та розвитку грошової системи необхідно, щоб вона стимулювала створення адекватних економічних та соціальних механізмів посилення економічної та інноваційної активності і модернізації суспільства.

Розвиток та ефективність функціонування грошових систем у розвинених економіках розглядають як здатність забезпечити цінову стабільність. Але в транзитивних економіках розповсюдженим є використання монетарних чинників для досягнення певних цілей, а функція стабілізації грошових систем може відігравати другорядну роль. Центральні банки намагаються забезпечити ефективний

та стабільний розвиток грошових систем, враховуючи обмінний курс, споживчі ціни, процентні ставки та рівень інфляції. Формування грошової системи в Україні пов'язано з використанням цінової стабільності як головної ознаки ефективності. Тому перед нашою країною стоїть завдання пошуку нової, ефективної моделі економіки, де важливе місце належатиме грошовій системі, яка спроможна забезпечувати досягнення економічних та соціальних пріоритетів.

Література

1. Гриценко А.А. Інституційна архітектоніка грошово-кредитної політики / А.А. Гриценко // Актуальні проблеми та теоретичний розвиток фінансово-кредитної системи України : зб. наук. ст. – Харків : Вид-во "Фінарт", 2002. – С. 4-10.
2. Кужелєв М.О. Ринок дорогоцінних металів як складова валютного ринку держави: функціонування та розвиток в Україні / М.О. Кужелєв // Економічний вісник університету : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 25(1). – С. 174-178.
3. Кужелєв М.О. Місце банківської системи в структурному регулюванні економіки України / М.О. Кужелєв, І.Г. Брітченко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України : зб. наук. праць. – Сер.: Економічні науки. – 2007. – № 1(21). – С. 125-128.
4. Носов О.В. Державне регулювання стабільності та ефективності грошових систем / О.В. Носов // Науковий вісник "Демократичне врядування" : зб. наук. праць. – 2014. – № 12. – С. 23-29.
5. Носов О.В. Основні напрями розвитку грошових систем в перехідних економіках / О.В. Носов // Вісник Хмельницького національного університету : зб. наук. праць. – 2009. – С. 200-205.
6. Barolham P. Corruption and Development. A Review of Issues / P. Barolham // Magarey of Economic literature. – 1997. – Vol. 35, № 3. – Pp. 1343-1346.

Надійшла до редакції 01.08.2016 р.

Кужелєв М.А., Головенко І.П. Концептуальні основи розвитку денежної системи в сучасній економіці

Исследованы проблемы функционирования денежных систем в различных моделях экономического развития. Проанализированы альтернативные направления формирования денежных систем и их способности обеспечить достижение определенных экономических и социальных приоритетов. Рассмотрена эффективность денежных систем в контексте их способности обеспечения стабильности национальных денег и их использования в различных моделях экономического развития. Для понимания эффективности денежной системы проанализировано, каким образом центральные банки обеспечивают их стабильность в различных типах экономических систем, а также используют монетарные факторы для достижения экономического роста и социальных приоритетов в условиях постоянной трансформации общества.

Ключевые слова: денежные системы, модели экономического развития, стабильность, эффективность, деньги.

Kuzheliev M.O., Golovenko I.P. Conceptual Framework for Monetary system in Modern Economy

The problems of the functioning of financial systems in different models of economic development are studied. The analysis of alternative directions of the monetary systems and their ability to achieve certain economic and social priorities is made. The effectiveness of monetary systems in the context of their ability to ensure stability of the national currency and its use in various models of economics is considered. To understand the effectiveness of the monetary system we have analysed central banks activities to ensure their stability in different types of economic systems and using monetary factors for economic growth and social priorities in constant transformation of society.

Keywords: monetary system, the model of economic development, stability, efficiency, money.

УДК 331.52

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Г.А. Лех¹, Л.В. Рібун²

Визначено пріоритетність розвитку та функціонування ринку праці в Україні. Розглянуто основні тенденції вітчизняного ринку праці стосовно зайнятості та безробіття. Зазначено, що характерною особливістю розвитку вітчизняного ринку праці є його нестатильність та значна тінізація. На основі аналізу визначено вплив міграції робочої сили та політичної ситуації у країні на розвиток ринку праці в Україні. Запропоновано заходи щодо реформування вітчизняного ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, тіньова зайнятість, трудова міграція населення.

Зміни, що виникають у процесі глобалізації економічного розвитку держав, безпосередньо впливають на всі сфери та діяльності суспільного життя, і передусім на зайнятість і ринок праці. Україна не є першою країною, яка відчула проблему безробіття. Багато країн вирішували проблеми зайнятості. Саме такі аспекти виділяються у програмах розвитку національних економік, займають центральні місця у передвиборчих програмах політичних партій. Нові робочі місця загалом світі динамічно створюються в різних сферах підприємницької діяльності і зокрема у сфері дрібного бізнесу, адже в його розвитку міститься великий потенціал.

Власне ринок праці є найбільш динамічним елементом сучасної економіки з огляду вирішення низки соціально-економічних проблем, а саме підвищення рівня зайнятості, добробуту населення та подолання бідності. Загалом, розмежовуючи працю людей відповідно до потреб суспільства, ринок праці охоплює всі галузі економіки, види діяльності, форми власності, а співвідношення між попитом та пропозицією на ньому загалом визначає стабільність економічного розвитку конкретної держави. Очевидно, що за таких умов, важливого значення набуває питання всебічного дослідження основних тенденцій формування та розвитку ринку праці в Україні.

Теоретико-методологічні та прикладні аспекти ринку праці досліджували багато вчених. Зокрема, вагомий внесок у дослідження сутності, особливостей формування та перспектив розвитку ринку праці в Україні здійснили вітчизняні вчені-економісти О. Амосов, С. Бандур, Д. Богиня, В. Геєць, О. Герасименко, І. Гнибіденко, О. Грیشнова, В. Гриньова, Г. Завіновська, Е. Лібанова, Г. Мімандусова, С. Мочерний, В. Онікієнко, М. Руженський, М. Синюченко, А. Чухно та ін. У сучасній економічній літературі через призму зайнятості в малому бізнесі аналізують поведінку домогосподарств такі вчені-економісти: О. Барановський, Ю. Єхануров, І. Жиляєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, О. Попов, С. Реверчук, О. Титаренко та ін. Протягом останніх років в Україні було опубліковано низку робіт, в яких проаналізовано конкретні проблеми розвитку ринку праці, а саме: історичні аспекти формування національного підприємництва (С. Злупко, О. Кузьмін), особливості становлення та розвитку малих під-

¹ доц. Г.А. Лех, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів;

² доц. Л.В. Рібун, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів